

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" 03-5775333

חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 938

מסכת בבא בתרא ק"ב - ק"ח ♦ נגעים ה', ה' - ו', ה'

בס"ד, י"ח אייר תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ בירושה לפי חוקי המדינות
- ♦ יש מחיר לחתימה
- ♦ תפילת "מי שבירך לחולה" - מקורה, הנוסח הראוי ועוד
- ♦ מקור המנהג ל"מי שבירך לחולה"

- ♦ רצונו של אדם שקרוביו ישלטו בנכסיו
- ♦ האם בת חייבת לחתום על ויתור חלקה

- ♦ תקפה ההלכתי של "חופה" קונסרוטיבית
- ♦ כל הנוכח במעמד החופה נחשב עד
- ♦ ייחוד עדים לקידושין
- ♦ הלכות ירושה לאורה של תורה

דבר העורך

מה ביקש היהודי רגע לפני שהנאצים ימ"ש רצחו אותו? - עדות הסטורית!

בשבוע שעבר עסקנו באדם שהניח את זכרו של אביו ז"ל, בש"ס מאורות הדף היומי, ובעקבות כך הוא עצמו הצטרף לשיעורי הדף היומי. בזאת, מלבד שדאג לעילוי נשמת אביו, זכה להשכיל ולקבוע עיתים לתורה ורומם גם את נשמתו הוא. השבוע נתמקד במסמך היסטורי מרגש ביותר, אשר נכתב על ידי יהודי בתוך גיא ההריגה, דקות ספורות לפני שנרצח על ידי הנאצים, ימח שמם וזכרם. מסמך זה נשלח אלינו על ידי אחד מקוראניו בצפון הארץ, החפץ בעילום שמו.

המכתב מבטא את כמיהתו של היהודי, שנשמת אלוקים שוכנת בקרבנו, לחיי נצח. במלותיו אשר נכתבו בדם לבו בעוד הקלגסים מתדפקים על דלתו, חרט יהודי זה פרק קדושה נוסף, בן-אלמוות, בהיסטוריה הארוכה של עמנו, וממנו עולה השאיפה הנצחית, האמתית, המקננת בלב כל יהודי שרגלי אבותיו עמדו על הר סיני.

השוואה הנוראה שחלפה על עמנו, המיטה גם אסון רוחני נורא ואיום, בעקבות החלל העצום שנפער באחת. שומה עלינו ללמוד מעדויותיהם המרטיטות של הבודדים ששרדו מגיא ההריגה, אשר הנחילו לדורות הבאים אחריהם את מסירות הנפש המופלאה שהפגינו הנרצחים, הי"ד.

כך גם נהג רבי ישראל שפירא זצ"ל, האדמו"ר מבלאזוב, גאון וצדיק שניצל מן השואה, בעת שהוזמן לנאום בסיום הש"ס במסגרת הדף היומי, אשר הוקדש לעילוי נשמת היהודים שנעקדו בשואה על קידוש השם.

בנאום אשר שולבו בו יגון וצער על הטרגדיה שחוהו במו עיניו, עם תקווה ושמה על תקומת

דף קיד/א ואין עד נעשה דיין

תקפה ההלכתי של "חופה" קונסרוטיבית

עקב נסיבות שונות, התבקש הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל להכריע אם יש תוקף הלכתי כל שהוא ל"קידושין" אשר נערכו בידי רבאיי קונסרוטיבי. מחד, מטבע הדברים, האנשים הנבחרים על ידי החתן לשמש כעדים למעשה הקידושין, כופרים בה' ובתורתו וממילא, הקידושין אינם חלים (קידושין סה/ב). מאידך, שמא יש לחשוש שבמעמד הקידושין נכחו אי אלו יהודים שומרי תורה ומצוות שהתבוננו בטקס ובכך העניקו לו גושפנקא הלכתית, שהרי היו עדים לו. שאלה מעניינת זו תלויה במחלוקת הראשונים בסוגייתנו, כלהלן.

כל הנוכח במעמד החופה נחשב עד: כאמור, מעשה קידושין ללא עדים, אינו חל. בעלי התוספות בסוגייתנו מחדשים כי משום כך, כל הנוכחים במעמד הקידושין נחשבים כעדים לקידושין אלו, שהרי לו לא היה איש מהם נוכח במקום - הקידושין לא היו חלים. עובדה זו יוצרת בעיה חמורה, שכן, כלל יסוד בהלכות עדות קובע: "נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה", היינו: אם עד אחד מתוך קבוצת עדים המעידים ביחד על נושא מסויים נמצא פסול, נפסלים גם כל העדים שעמו. אם כן, מאחר שמטבע הדברים בכל חופה משתתפים גם קרובי הזוג הנישא, הרי לך קבוצת עדים - כל הנוכחים במעמד הקידושין, שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, ואם כן, אין תוקף הלכתי למעשה הקידושין!

אולם, בעלי התוספות מבארים, כי הלכה זו של "נמצא אחד מהם", אינה חלה אלא על עד **המעיד לפני בית דין** בלבד, ולא על עד אשר עדותו מסתכמת בהענקת תוקף הלכתי למעשה על ידי התבוננות בו. עד שכזה אינו גורם לפסילת חבר העדים אשר עמו. אמנם, לדעת הרשב"ם גם עד שכזה, אשר תפקידו מסתכם בהתבוננות במעשה כדי להעניק לו תוקף הלכתי, נחשב כ"עד" לכל דבר. אכן, לדבריו מקשים בעלי התוספות, כיצד משתתפים הקרובים בחופה וקידושין של קרוביהם, הרי בכך הם פוסלים את הקידושין במו ידיהם.

כעת, נשוב לשאלת ה"קידושין" הקונסרוטיביים, וניווכח, כי לדעת הרשב"ם ברור שאין תוקף לקידושין אלו, שכן, גם אם בין הקהל היו עדים כשרים, בו ברגע שהם נחשבו עדים הם גם נפסלו לעדות בגין נוכחותם של שאר הנוכחים, כופרים בה' ובתורתו שאינם ראויים לעדות, שהרי לדעת הרשב"ם גם בעדות מסוג זה תקף הכלל של "נמצא אחד מהם". לעומת זאת,

צעילוי נשמת

מרת **חיה מובשובסקי** ע"ה

ב"ר זלמן ז"ל

נלב"ע כ"א באייר תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אליהו יחיאל מירון** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל

נלב"ע י"ט באייר תשנ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י

ידידינו משפחת מירון שיחיו - תל אביב

צעילוי נשמת

מרת **אביבה מובשובסקי** ע"ה

ב"ר שמואל וחנה אלקה ע"ה

נלב"ע י"ט ניסן תשע"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה במלאות שלושים לפטירתה

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת
הרב **בן ציון פיגלסון** ז"ל ב"ר משה הלוי ז"ל
נלב"ע כ"ג באייר תשל"ה ריבץ תורה לעדרים בישיבת ת"א
תנצב"ה

הונצח ע"י ילדיו שיחיו

לדעת בעלי התוספות שהלכה כמותם (שולחן ערוך חו"מ סי' ל"ו), לכאורה, יש מקום לחשש זה, שהרי לדעתם עד של חופה אינו יכול לפסול את שאר העדים, ויתכן שיש תוקף למעשה קידושין זה. אולם, הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כתב (שו"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סי' ט"ז, מ"ו), כי אמנם מן הראוי לברר אם במקום היו נוכחים שני יהודים שומרי תורה ומצוות, אך אם אין אפשרות לברר זאת, יש לתלות שיהודי כשר לא יניח את כף רגלו במעמד קידושין המתנהלים שלא על פי דת תורתנו הקדושה, ולפיכך יש להתייחס לקידושין אלו כמי שלא התקיימו מעולם.

ייחוד עדים לקידושין: עדיין עלינו לברר, כיצד לדעת הרשב"ם חלים הקידושין בעם ישראל, הרי בכל חופה משתתפים קרובים הפסולים לעדות, אשר בעצם נוכחותם גם פוסלים את העדים הכשרים. נמצא, שכמעט אין חופה כשרה בישראל, האמנם? ובכן, משום כך, אף שלא נפסקה הלכה כדעת הרשב"ם, אנו נוהגים שהחתן מייחד שני עדים כשרים לקידושין, כדי לשלול את האפשרות שמי מהקרובים יחשב כעד ויפסול את העדים הכשרים (דרישה חו"מ סי' ל"ו, ש"ך שם סי' ק"ח ובקצות החושן שם ועוד). [ע"ע בקצות החושן (שם) ובחתם סופר (אה"ע סי' ק), שלדעת הרשב"ם הפסולים הנוכחים במעשה קידושין אינם נחשבים כעדים, משום שודאי אין החתן מעוניין שהם ישמשו כעדיו ולפיכך, הקידושין כשרים].

דף קט"א/סדר נחלות כך הוא

הלכות ירושה לאורה של תורה

"איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" (במדבר כז/ח). לו היינו מתבקשים לנסח פסוק זה, מן הסתם היינו כותבים: "איש כי ימות, והעברתם את נחלתו לבנו. ואם אין לו בן והעברתם את נחלתו לבתו". אך התורה מתעלמת לחלוטין מן העובדה שהבן יורש את אביו, ומדלגת הישר אל השלב הבא - "איש כי ימות וכן אין לו". מדוע? מבאר בעל התורה תמימה (שם), כי בכך נרמז לנו שהבן הוא יורשו הטבעי של האב ואף אין צורך לפרט זאת. אם הנפטר לא הותיר בן אחריו, מצווה התורה את סדר הירושה. בעל התורה תמימה הינו אחד מרבים המבארים בטוב טעם, כי ניתן גם להבין בשכל אנושי את סדר הנחלות אשר ניתנו לנו בחוק מאת הקב"ה. הבן, הוא יורשו הטבעי של אביו, מטעמים רבים, הן שמו "בן" מורה על כך שהוא בונה את בית אביו. גם המילה "נחלה" אשר בה מכנים ירושה, היא מלשון "נחל", המשך, ואילו את ירושת הבת מציינת התורה "והעברתם", אין ירושה זו המשך, כי אם העברה בלבד (הגאון רבי בנימין צבי יהודה רבינוביץ תאומים זצ"ל בקונטרס בענין ירושת הבת). ירושת הבן אינה חוק, כותב רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל בקונטרס בשם דיני ממונות, אשר פרק מיוחד בו מוקדש לדיני הירושה, שהרי בסוגייתנו (ק"ט/ב) מובאים דברי בנות צלפחד "אילו היה לו בן לא דברנו" משום שהבינו זאת מעצמן (עיי' תוד"ה אילו היה).

רצונו של אדם שקרוביו ישלטו בנכסיו: בקונטרס זה מבאר הגר"י אברמסקי זצ"ל, כי תוכנם הפנימי של דיני הממונות שקבעה התורה, נקבע על פי ההגיון, לאחר שהתורה העמיקה לחזות את צפונות לב האדם. כך למשל, הכלל הראשון בהלכות ירושה הקובע ש"הקרוב קרוב קודם", היינו, שהירושה מתגלגלת מן המת אל קרוביו, ואם הם אינם, היא מועברת אל הרחוקים ממנו, מובנת היטב, משום שרצונו של האדם הוא, שאחר מותו ישלטו בעמלו האדם הקרוב לו יותר, הקשור אליו יותר מכל בני משפחתו. גם את דין התורה שהבכור יורש פי שניים, מנמקת התורה בעצמה (דברים כא/י): "כי הוא ראשית אוננו". הבכור התאהב על אביו כבן יחיד, טרם נולדו אחיו, באהבה שאין עמה שותפים, ובדרך כלל, הוא גם מסייע לאביו בעסקיו ובהגדלת הונו, ולפיכך שכרו כפול.

והיתה לכם לחוקת משפט: כמובן, כל אדם יכול לשאול את עצמו, ומה בדבר בכור מתאומים שנולדו בהפרש של מספר דקות? שאלות מסוג זה עלולות לצוץ לרוב באופנים רבים, לפיכך, דבריו הבאים של הגר"י אברמסקי זצ"ל הם בעלי חשיבות רבה: עלינו לדעת, הוא אומר, שעל אף שדיני הירושה "יש בהם מדעת המנחיל ורוח אנוש הולמתו" - אבל אחר שנקבעו בתורה כבר אינן תלויות עוד בדעת האדם כמאמר הפסוק על דיני נחלות "והיתה לכם לחוקת משפט". כלל הוא בתורה, כי הלכות רבות [כמו "כל הנודרת על דעת בעלה נודרת" ועוד] יסודן באומדן הדעת, אך הפכו להלכות קבועות שאינן ניתנות לשינוי.

דף קט"א/סדר נחלות כך הוא

האם בת חייבת לחתום על ויתור חלקה בירושה לפי חוקי המדינות

כידוע, צווה בורא עולם, שבת אינה יורשת את אביה כאשר יש לה אחים. במהלך הדורות היו שניסו לערער על כך ולהתאים את דין התורה לחוקות העמים. הראשונים שניסו לעשות כן היו הצדוקים, כמוזכר בגמרתנו, אשר נדחו בתוקף על ידי חכמי ישראל. "חלילה", זועק רבי שלמה בן אדרת (שו"ת הרשב"א ח"ו סי' רנ"ד, הובא בבית יוסף חו"מ סי' כ"ו) בתגובה לנסינות מספר גורמים לטעון כי "דינא דמלכותא דינא" וכי יש להעניק לבת זכות ירושה זהה לזו של הבנים, "לא תהיה כזאת בישראל חס ושלום שמא תחגור התורה שק עליהם". [על "דינא דמלכותא" עיין עוד בכרך ה' מסדרת ספרי מאורות הדף היומי - חוק הגנת הדייר בראי ההלכה עמ' קכ"ד].

עולם התורה, הפליא הגאון לספר, כי בעצמו חזה ביהודים אשר לא הססו ולו לרגע קט, וסירבו למסור את ילדיהם הקטנים בידי מנזרים וכנסיות, אלא נטלו עמם לקרונות המוות, ובלבד שימותו כיהודים.

אני יכול להעיד בפניכם, המשך, כעד ראיה, שלכל אורך השנים, בכל הייסורים שעברנו שם, כמעט לא שמעתי יהודי שיהרהר אחר מידות כבוד שמו האהוב. הכל קיבלו עליהם את הייסורים באהבה! אבל פעם אחר פעם שמעתי אותם נאנחים ואומרים או! מי יגיד אחרי קדיש. או! מי ילמד עבור נשמתו פרק משניות. ממילא, אין יותר מתאים לתת להם מאשר זכויות לימוד הדף היומי, שיהיו להם למצבה ולזכרון לעילוי נשמותיהם.

תוך כדי נאומי שלף הגאון דף מכיס מעילו ואמר: עכשיו אני מבקש להקריא לכם מכתב קצר שקיבלתי בתוך מחנות המוות מאחד הקדושים, שכתבו ושלחו אלי דקות ספורות לפני שנעקד על קידוש השם.

המכתב נכתב בשפת האידיש, ומפאת חשיבותו, הרי הוא לפניכם בכתבו וכלשונו, ולאחר מכן יופיע התירגום:

כ"ה 13.01
 טויערע ליבא רבי ישראל שפירא פליט"א
 זייט אפצונט, אפן האט אפ' אריס
 אפונאפן די פארשטאן פארבריק אין
 וואלפארט מיין זענען קרוב די 800 יידען.
 אפן זייט אינ' אפצונדערט פארניכטען.
 אפן קלערט נאר אויב אפן זאל אינ' דא
 שיסען, אדער נעמישן פארברענען.
 איך פלט אייך, ליבער רבי, וואן די וואס
 זוכה זייט נוצן צו ווארען אין קיאפן קיין
 ארץ ישראל, זאלט איר זען אל אינ' זענען
 נעמען זאלען נישט פארשעסן ווארען.
 שרייבט אן את פאר מייןע וואסען אין
 פאר מיין וואסען וואסען, איך שיק אייך
 דא מיט דעם פליח \$50 איך אויף איך
 זיינער, ווייל הייסט שוין אויסטען. איך
 וואל אפצונדערט וואסען פאר אריס
 אויב אפצונדערט און פארשען פאר
 אייך אריכות ימים ושלום. צפדו, אריה
 בן זאה.

תרגום:
 רבי ישראל שפירא שליט"א היקר.
 זה עתה הוציאו הגרמנים משונה מאות יהודים מבית החרושת כדי להרגנו. הם אינם יודעים עדיין אם יחסלנו בעזרת כלי ירייה, או שמא שרפנו. אני מבקש ממך, רבי אהוב, אם וכאשר תזכה להנצל ולעלות לארץ ישראל, עשה כל אשר לאל ירך כדי ששמותנו לא יישכחו. אנא, כתוב אות [בספר תורה] להנצחת שמי ושם רעייתי. אני מצרף למכתבי \$50. אני ממנה מאד, כי הגרמנים נוגשים בנו להפשיט את בגדינו לפני שירצחונו. הדורש בשלומך ומתפלל עבורך לאריכות ימים ושנים. עבדו, אריה בן זאה.

זו היתה בקשתו האחרונה של יהודי, אחד מיני רבים, אשר ביטא את רצונו הכן והאמיתי של כל יהודי, להיות חקוק לזכרון עולם, על ידי הנצחתו בפעולות רוחניות של תורת הנצח. **כמובן**, זכות גדולה היא להנציח את זכר הנשמות היקרות והאהובות, ובכך לרוממן ולהעלותן מדרגה אחר מדרגה, ולגרום להן נחת רוח מרובה. **מלבד זאת**, עלינו, החיים, מוטל לשים על לב, כי בדיני האפשרות לפעול ולשנות, להשפיע ולעשות, וביכולתנו לחקוק בעצמנו את שמנו בתורת הנצח של עם ישראל, על ידי קביעת עיתים לתורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטרם יד. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 זוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קטו/ב הוא ענה

לשון זכר כלפי בת יורשת

רבינו תם (תוס' ד"ה מלמד) מחדש, כי "ענה" המוזכר בפסוק: "ואלה בני צבעון ואיה וענה", אינו זכר כי אם נקבה. למרות זאת, התורה מכנה אותה בלשון זכר: "הוא ענה", משום שהיא ירשה את נכסי אביה, מאחר שאחיה מת.

יסוד זה של שימוש בלשון זכר לגבי נקבות כאשר הן יורשות כבנים, מוכח - אמר הרבי רבי העשיל מקראקא זצ"ל - בפרשת בנות צלפחד, בה הקב"ה אמר למשה (במדבר כז/ז): "כן בנות צלפחד דברות. נתן נתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם". היינו: התורה משתמשת כלפי בנות צלפחד בלשון זכר, מאחר שהן ירשו את אביהן כזכר (חנכות התורה פרשת פנחס).

כיוצא בדבר, מעיר בעל הפרדס יוסף, אנו מוצאים ביעקב, שאמר לרחל וללאה (בראשית לא/ט) "ויצל אלקים את מקנה אביכם ויתן לי". שוב אנו תמהים על לשון זכר "מקנה אביכם" כלפיהן. אלא, שיעקב אבינו מתייחס בפסוק זה לאותו רכוש שהיה ראוי לרחל וללאה כירושה קודם בואו לבית לבן. מאחר שטרם בוא יעקב לחרן לא היו בנים ללבן הארמי, כמוזכר ברש"י (בראשית ל/כז). ואותו רכוש שהיה אמור לעבור בירושה לרחל וללאה הציל הקב"ה מבני לבן, ונתנו ליעקב אבינו.

דף קטז/א קשה עניות בתוך ביתו של אדם

מיהו העני הגדול ביותר

בקהילת גבאי הצדקה ידוע הסיפור על גבאים שנכנסו לביתו של גביר גדול, כדי להחזיר לעניין חשוב. העשיר הסכים לתרום, בתנאי שיגלו לו את שם הנצרך, אך לשווא. אמונים על מלאכתם, מילאו הגבאים פיהם מים. "איננו מגלים. אם אין רצונך לתת, יזכה הקב"ה אדם אחר במצווה זו. **כשראה כן** העשיר נענה ואמר: "רואה אני, כי שומרי סוד הנכם. אם כן, אני יכול לגלות לכם, כי גם אני זקוק למעוץ שתאספו עבורי... אך בלא לגלות מאומה לאיש.

יש מחיר לחתימה: אלא, שבעקבות חוקי מדינות העולם, התעוררה מחלוקת בין הפוסקים. שכן, לפי החוק, אין לחלק את הירושה עד לקבלת חתימה מכל היורשים כי החלוקה מתבצעת לשביעות רצונם. לא פעם מייאנו הבנות לחתום על כתב ויתור זה, עד אשר הבנים ישלשלו סכום הגון לידיהם. האם דרישתם זו היא לגיטימית? ובכן, בשו"ת פני משה, להגאון רבי משה בנבנשתי (ח"ב סי' ט"ו) מביא, כי יש הסוברים שהבנות אינן חייבות לחתום על השטר ללא קבלת תמורה הוגנת. לדעתם הסכום הראוי לתשלום הוא 10% מן הירושה, ואחרים אף קבעו סכום גבוה מזה (ע"ע שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"א סי' א' ובח"ג סי' ק"י ובחוקות החיים להגר"ח פלאגי ז"ל סי' קפ"ד ועוד), ויש שכתבו ששכר הטרחה ייקבע לפי ראות עיני הדיינים בכל מקרה לגופו (שו"ת רב פעלים ח"ב סי' ט"ו).

חתימה - השבת אבידה: לעומת זאת יש הסוברים (מהרי"ט), שהבנות חייבות לחתום על כתב זה מדין השבת אבידה, שהרי ממון אחיהם מוטל לפניהן ועליהן לסייע להם לקבלו לידיהם. החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' קמ"ב) אף מתבטא בבוטות כלפי סחטנות זו ומגדירה כגזלנות. הגאון רבי אליעזר יהודה ולנדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ז סי' נ"ב) מציין משו"ת דברי חיים (חו"מ ח"ב סי' ג) שהכרעת הפוסקים להקל ונוהגים להעניק לבנות "שכר אמירה וחתימה".

אף שמדין תורה, כאמור, בת אינה יורשת את אביה כאשר יש לה אחים, באופנים מסויימים תקנו חז"ל הקדושים תקנות לצורך בנות קטנות אשר התייתמו מאביהן, כמבואר במסכת כתובות (נ"ב) שעל הבנים לפרנס את אחיותיהם הקטנות שלא נישאו, ואף להעניק להן ממון לצורך נישואיהן [ועיי' לקמן פ' מי שמת שכאשר יש נכסים מועטים הבנות עדיפות על הבנים]. לפני כשבע מאות שנה החלו לנהוג שהאב מעניק "שטר חצי זכר" לכל בת בעת נישואיה, ואודות שטר זה נרחיב בע"ה בקרוב. לא נמנע מלציין, כי יש משפחות אשר בהן הבנים מעניקים **מרצונם** לאחיותיהן חלק נכבד **מירושתם**, אך כמובן, שהבנות עצמן אינן רשאיות לתבוע תביעת ירושה.

נאה לסיים בדבריו של הגר"ב רבינוביץ תאומים זצ"ל (קונטרס בעניין ירושת הבת): כי אין התקנות באות חלילה לתקן את התורה, כפי שחשבו אנשי הרפורמה, אלא לתקן את חיינו! שיוכלו להכיל את המאור שבתורה, לגדור גדר, ולעמוד בפרץ, בכל פרצה ופרצה המתהווה בשטחי החיים.

דף קטז/א ילך אצל חכם

תפילת "מי שבירך לחולה" - מקורה, הנוסח הראוי ועוד

בסוגיינתנו דרש ר' פנחס בר חמא: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים". בעל הנימוקי יוסף (בסוגיינתו) מציין, שאכן המנהג בצרפת הוא, ש"כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו". גם הרמ"א (שולחן ערוך יו"ד סי' של"ה סעי' י), מצטט לשון זו בהלכותיו וכותב "שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים". המאירי (בסוגיינתו) מפרש את גמרתנו בדרך שונה משאר הראשונים אשר פירשו שמטרת ההליכה אל החכם היא משום שתפילתו מעולה. לדבריו, יש ללכת אל החכם כדי ללמוד ממנו כיצד יש להתפלל על החולה. מפירוש הרמב"ן על הפסוק (שמות יח/טו): "כי יבוא אלי העם לדרוש אלוקים" ניתן ללמוד, כי המנהג ללכת אל החכם שיתפלל על החולה רווח היה בישראל מאז ומקדם, שכן הוא מפרש את המילים "כי יבוא אלי..." - "להתפלל על חוליהם ולהודיעם מה ידבר להם".^[1]

מקור המנהג ל"מי שבירך לחולה": עם השנים החל להתפשט המנהג לברך את החולה בבית הכנסת ברוב עם בעת קריאת התורה על ידי אמירת "מי שבירך", כנזכר ברמ"א (שם, עיי' דרכי משה ובהגהותיו לשולחן ערוך שם) מנהג "אלו המדינות" [כלומר, מדינות מזרח אירופה] "לברך החולה בבית כנסת ולבקש עליו רחמים". בטעם הדבר כתב בעל ערוך השולחן (יו"ד שם), שזמן קריאת התורה מסוגל להתעוררות מידת הרחמים, משום שזו שעת לימוד התורה, וזכות זו שקולה כתפילת החכם. בנוסף לכך, תפילת "מי שבירך" נאמרת בנוכחות החכם המצוי בבית הכנסת בזמן קריאת התורה, ולכן יש בכך מעלה נוספת (עיי' בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה רמת רחל פ' י"ז שהוכיח כן מהדרכי משה). בעניין אמירת תפילת "מי שבירך" דנים האחרונים בשני קטעים מתפילה זו.

הנדון האחד הוא לגבי אמירת המשפט **"וישלח לו/ה רפואה שלמה מן השמים"**. כידוע, בשבת אין להתפלל על החולה, ולפיכך המבקר את החולה בשבת אומר "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא" (שבת י"א), ורק על חולה מסוכן מותר להתפלל בו ביום (ש"ע או"ח סי' רפ"ח סעי' י). כיצד אם כן, נשאל הבית יוסף, נהגו לומר בתפילת "מי שבירך" בשבת את המילים "וישלח לו רפואה שלימה מן השמים", הרי זו תפילה על החולה? שתי תשובות בדבר, השיב הבית יוסף בספרו אבקת רוכל (סי' י"א, י"ב). ראשית, אין מתכוונים להתפלל על החולה בדרך של תפילה ממש,

[1] מעניין בקשר לכך לקרוא את מכתבו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה יו"ד סי' נ"א) בו הוא מתנצל ארוכות על היענותו לבקשת חולים להתפלל עליהם. "ואני עושה רצונם ומברך אותם ומתפלל בעדם, אף שידוע לי מן ערכי וקטנותי... ואף שמה שמבקשין אותי להתפלל ולברכם הוא מחמת שמחזיקין אותי לחכם, הרי לא יועיל כלום כשאומר להם שהם טועין, משום שעדיין לא הגעתי לחכמה, שאדבר עוד אגדל אצלם מחמת זה שיאמרו, שהוא מצד ענה. וגם הא לא שייך להכחיש את המציאות, שנתפרסמתי בעולם לשם חכם מצד שאני מחזיק ישיבה ואומר שיעורים, ומן הספרים שחיברתי. אף שזה רחוק מחכם שעליו אמר ר' פנחס בר חמא שילכו אצלו, ואף מחכם שבהרבה מאות שנה אחר חתימת הגמ', ואף אחר זמן הגאונים, מ"מ אולי סגי לזה גם חכם שבדור הזה".

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

"אלא לומר, שירצה השם פעליו וצדקותיו שהוא עושה ובאותה שעה תזכרנה לפני ה'; ובזכות זה ירפאהו רפואה שלימה. ואין דברים אלו מעוררים צער ובכי, אלא מחזיקים לב החולה ולב אוהביו ומיודעיו להבטיחם שינצל מחוליו בשכר המצוה הזו". בנוסף לכך הוא מסביר, כי האיסור להתפלל על החולה נובע מן החשש שהתפילה תביא את המתפלל להתפרצות של בכי וצער בשבת. אולם, מאחר שנוסח תפילת מי שבירך קבוע הוא לכל החולים, ובני אדם רגילים לשמוע נוסח זה בשבתות רבות במשך השנה, אין צפויה התרגשות מיוחדת והתפרצות של בכי וצער בעת אמירתו.

אמנם, המגן אברהם (או"ח סי' רפ"ח ס"ק י"ד) עדיין תמה: "ותימא, למה נהגו האידינא שאומר החזן מי שבירך לחולה ואמר המקום ישלח לו רפואה שלימה". ואכן, בעל שולחן ערוך הרב (שם) כתב, כי אין לומר בתפילת "מי שבירך" אלא "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא". והנה, ראה זה פלא. בתפילת "מי שבירך המודפסת בסידורים שלפנינו, אנו מוצאים נוסח "שעטנז". תחילה אנו אומרים "וישלח לו רפואה שלמה" ולאחר מכן אנו מוסיפים ואומרים "שבת היא מלזעוק". לפנינו, איפוא, נוסח הכולל בתוכו את הבעיה ואת פתרונה גם יחד. אם שבת היא מלזעוק, כיצד זה זועקים בתפילת מי שבירך "וישלח לו רפואה שלמה"? בשאלה זו התקשה כבר הגאון בעל ערוך השולחן (שם), שנתר בלא מענה.

לרמ"ח איבריה: הקטע הנוסף הנדון על ידי האחרונים הוא אמירת המשפט "לרמ"ח אבריה" בתפילת "מי שבירך" לאשה חולה. בסידורים שלפנינו, הנוסח הוא "את החולנית... רפואה שלמה לכל אבריה". בעבר, כך אנו למדים מקושייתו של רבי שלמה קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' ק"כ) נהגו במקומות מסויימים לומר "לרמ"ח אבריה". על נוסח זה הוא מקשה מן הגמרא (בכורות מה/א) המבארת שלאשה יש יותר מרמ"ח אברים [לדעת הרמב"ם (הל' טומאת מת פ"ב הל' ז) רנ"א, ויש חולקים שיתר], ואם כן מדוע אומרים "לרמ"ח אבריה"? תשובתו של רבי שלמה קלוגר מדהימה, ואין אנו מתיימרים להבין את דבריו הקדושים, כי אם לצטטם בלבד: מאחר שאנו מבקשים, שהקב"ה יברך את החולה בזכות אברהם יצחק ויעקב אשר להם היו רמ"ח אברים, "לכך אין זכותם מגין נמי רק על שיעור כזה ולא יותר, ולכך אומרים רק לרמ"ח אבריה!"

זהו **ביאור** לשון חז"ל בסוגייתנו, "קשה עניות בתוך ביתו של אדם", דרש רבי שלמה היימן זצ"ל. יש עניים המחזרים על הפתחים, ומצבם אינו כה נורא. ברם, יש אשר עניותם היא בתוך ביתם בלבד, והם יראים להוציאה החוצה. אלו, מצבם נורא (חידושי רבי שלמה ח"ב).

דף קטז/א ילך אצל חכם

מיכאל המשוגע - המלאך

ישב ה"סטייפלר" בביתו וקונן על שיום ולילה באים להתברך מפיו. נענה אחד מתלמידיו ואמר: שמא נוהגים הם כן מפאת הגמרא האומרת, "כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם".

חייך הסטייפלר חיוך רחב, והחל מספר:

בעת לומדי בשיבת נובהרדוק שבביאליסטוק, היה שם משוגע אחד בשם מיכאל. מיכאל זה החליט שהוא הינו מיכאל המלאך, לא פחות ולא יותר!...

הילדים, שאהבו להטפל אליו, פנו אליו ושאלוהו: מנין לך זאת? פתח והראה להם את כל הנאמר בספר דניאל על מיכאל המלאך, וסיים: הנה, רואים אתם אני הוא מיכאל המלאך. אבל הילדים לא הרפו: אמת שם מדובר על מיכאל המלאך, אבל לא כתוב בשום פסוק שאתה הוא אותו ה"מיכאל" של ספר דניאל! אבל הלה, הן משוגע היה, חרה אפו וקצף: כופרים אתם! אינכם מאמינים בתורה ובנביאים! אפיקורסים! פסוקים מפורשים בדניאל ואתם כופרים ממשי!...

אף אני אומר לך: הן כתוב "ילך אצל חכם", אבל הקשר ביני לאותו חכם, סיים הסטייפלר בענוותנותו - דומה לקשר שבין מיכאל המלאך למיכאל ההוא... (פניני רבינו קהילות יעקב).

לעילוי נשמת
 מרת **תמר איטה ברלינר** ע"ה
 ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ג באייר תשנ"ז
תנצב"ה
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **אברהם ברנשטיין** ז"ל
 ב"ר אביגדור הכהן ז"ל
 נלב"ע כ"ב באייר תשס"ה
תנצב"ה

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם! חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il